

Biblioteksplan

för Östhammars kommun

2023-2026

Antaget av	Kommunfullmäktige
Antaget	2022-12-13 och §162
Ersätter tidigare version	KF 2022-12-13 och §146
Gäller för	KS, nämnder, sektorer, verksamheter
Dokumentansvarig	Enhetschef Kultur och bibliotek

Innehåll

Bakgrund och syfte.....	3
Bibliotekens uppdrag.....	3
Biblioteken och kommunens strategiska inriktningsområden	4
God välfärdsleverans	4
God samhällsutveckling	5
Folkbibliotek	5
Folkbiblioteksverksamhet	5
Folkbibliotekens fokusområden	6
Barn och ungdomar med fokus på språkutveckling samt läsfrämjande arbete	6
Funktionsnedsättning	7
Informationsteknik och digital delaktighet	7
Nationella minoriteter samt personer med annat modersmål än svenska	7
Skolbibliotek	8
Skolbiblioteksverksamhet	8
Skolbibliotekens fokusområden	9
Samverkan.....	9
Styrande dokument förutom bibliotekslag och skollag.....	11
Internationellt antagna styrdokument.....	11
Nationellt antagna styrdokument	11
Regionalt antagna styrdokument.....	11
Lokala styrdokument.....	11

Bakgrund och syfte

Enligt bibliotekslagen ska kommuner anta biblioteksplaner för sin verksamhet på biblioteksområdet.

Biblioteksplanen för Östhammars kommun 2023-2026 omfattar folkbiblioteken och skolbiblioteken. Det är ett styrdokument som ger vägledning för bibliotekens verksamheter under perioden 2023-2026.

Biblioteksplanen ska användas som ett styrdokument för bibliotekens arbete och anger mål och principer som biblioteken ska sträva efter att uppnå. Dessa ska konkretiseras genom handlingsplaner. Biblioteksplanen kommer att revideras och utvärderas efter fyra år medan handlingsplanerna utvärderas och omarbetas årligen.

Östhammars kommun består av fem orter, Alunda, Gimo, Öregrund, Österbybruk och Östhammar. Kommunen är flerkärnig och till ytan stor med mycket landsbygd vilket har stor betydelse i planering och drift av biblioteksverksamheten. Huvudbiblioteket är placerat i Östhammars kulturhus Storbrunn.

Bibliotekens uppdrag

Folk- och skolbibliotek tillhör det allmänna biblioteksväsendet och regleras av bibliotekslagen (2013:801). Skolbiblioteksverksamheten regleras även av skollagen (2010:800). Förutom lagstiftningen regleras biblioteksverksamheter av olika styrdokument på internationell, nationell, regional och lokal nivå. De internationella dokumenten av störst betydelse för biblioteksplanen är UNESCO:s och IFLA:s folk- och skolbiblioteksmanifest, samt Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter. Det senare dokumentet är sedan 1 januari 2020 svensk lag. På regional nivå är det Regional kulturplan för Uppsala län 2023–2026 och Biblioteksplan Region Uppsala 2020-2023 som är vägledande.

I bibliotekslagens paragraf 2 anges att ändamålet för det allmänna biblioteksväsendet är att verka för det demokratiska samhällets utveckling, bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning, främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Det anges även att biblioteket ska finnas tillgängligt för alla.

I bibliotekslagen stadgas att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av informationen. (2013:801 § 4)

Likaså ska biblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska. Detta bland annat genom att erbjuda litteratur på de nationella minoritetsspråken samt andra språk än svenska.

I UNESCO:s och IFLA:s folkbiblioteksmanifest står att folkbibliotekens huvuduppdrag är att verka för information, läskunnighet, utbildning och kultur. (Bibliotekens internationella manifest)

I tider av samhällskris och osäkerhet är bibliotekets roll som informationsförmedlare extra betydelsefull, och bibliotekarierna fyller med sin källkritiska kompetens en viktig funktion.

I Barnkonventionens fjärde artikel fastslås att varje stat ansvarar för och utnyttjar sina resurser till fullo för att uppfylla barns rättigheter.

Region Uppsalas kulturplan stöder sig på nationella kulturpolitiska mål och understryker vikten av att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Vidare betonas bland annat kvalitet och konstnärlig förnyelse och främjandet av ett levande kulturarv. Barn och ungas rätt till kultur ska särskilt uppmärksammas. (Kultur i hela länet – hela livet. Region Uppsalas kulturplan 2023-2026)

I den regionala biblioteksplanen har fyra fokusområden formulerats. Dessa är stärkt demokrati, inkludering, det digitaliserade samhället och det lärande biblioteket. (Biblioteksplan Region Uppsala 2020-2023)

Biblioteken och kommunens strategiska inriktningsområden

I budgethandlingen Årsbudget 2023, flerårsplan 2024-2026 beskrivs den politiska viljeinriktningen för det kommande året genom två strategiska inriktningsområden. God välfärdsleverans och God samhällsutveckling. Prioriterade områden som lyfts fram i budgethandlingen är företagande, fritid och kultur, klimat och miljö, lika möjligheter – likabehandling – rättssäkerhet, tillit och förtroende, ekonomi och tillväxt, bättre beredskap för samhällskriser, vuxnas lärande, barn och unga, gemensamt ansvar, öppen och välkomnande.

God välfärdsleverans

Biblioteken är en funktion för alla medborgare och i ett hållbart samhälle måste alla inkluderas. Biblioteksverksamheten ska vara en källa till läsande, information, kunskapsinhämtning, kulturella upptäckter och livslångt lärande. Biblioteken ska stimulera till alla former av läsning oavsett medieformat och erbjuda möjligheter att uppleva berättelser i olika former. I enlighet med uppdraget att verka för samhällets demokratiska utveckling, ska biblioteken arbeta för fri åsiktsbildning samt öka kunskapen om hur MIK (medie- och informationskompetens) kan användas för lärande och delaktighet i kultur- och samhällslivet. Biblioteken ska vara öppna, personliga och kompetenta bibliotek. Det vill säga en attraktiv mötesplats som enligt lag är till för alla invånare.

Både skolbiblioteken och folkbiblioteken arbetar aktivt med att främja språkutveckling, läsning och lärande på olika sätt. På biblioteken finns ett brett mediebestånd för att inspirera barn, unga och vuxna att utforska nya intressen och fritidsaktiviteter.

Ett gott bemötande och bästa möjliga service är en central fråga för biblioteken och hela Sektor samhälle. För att öka tillgängligheten för kommuninvånarna kommer folkbiblioteken

se över möjligheten att införa så kallat meröppet. Detta är en möjlighet för besökare att komma in på biblioteket utanför bemannade öppettider.

För att stärka bibliotekens roll i lokalsamhället ska aktiv marknadsföring göras för att kommuninvånarnas kännedom om bibliotekens utbud ska öka.

God samhällsutveckling

Medskapande aktiviteter är en del av bibliotekens verksamhet. Biblioteket i Storbrunn har liksom hela kulturhuset medskapande i fokus, och samma strävan finns på de andra orterna där biblioteken ska ta en drivande roll i aktiverande av barns och ungas kreativitet. Öppna bibliotek ska ge utrymme för eget skapande. Ett viktigt mål när det gäller verksamheten med och för barn och unga är att deras egna idéer och önskemål tas tillvara till exempel genom samarbete med kommunens fritidsgårdar.

På biblioteken ska alla känna sig inkluderade och erbjudas lika tillgång till bildning och kultur.

Inom de närmaste åren är det satsningar på tillväxt i Alunda och Österbybruk. Tillgång till kultur och bibliotek är en faktor som kan bidra till en kommuns attraktionskraft. I Region Uppsalas kulturplan 2023-2026 är ett mål att Uppsala län ska vara en hållbart växande region med en attraktiv livsmiljö. I detta framhålls konst och kultur som utvecklingsfaktorer och delar i ett hållbart samhällsbygge. Biblioteken lyfts fram som en betydelsefull kulturell infrastruktur i länet.

Biblioteken utgör lokala kulturcentra i sina närområden. De är öppna mötesplatser där besökarna kan ta del av många slags kulturyrtingar, från litteratur till musik, konst och teater. Facklitteratur och databaser ger tillgång till kunskap och samhällsinformation inom olika områden. Bibliotekens samlade verksamhet bidrar på flera sätt till att öka attraktiviteten och stimulera företagsklimatet i kommunen.

Folkbibliotek

Bibliotekslagen fastslår att varje kommun ska ha folkbibliotek. Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov. Utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet. För att säkerställa detta ska kommunens bibliotek ha en fastställd mediepolicy. Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur. De ska också verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.

Folkbiblioteksverksamhet

Östhammars kommuns folkbibliotek är placerade i Östhammar, Öregrund och Gimo. I Alunda och Österbybruk finns integrerade folk- och skolbibliotek.

Varje bibliotek ska fungera som kulturcentra i sina närsamhällen där tillgången till skön- och facklitteratur, tidskrifter och tidningar är viktig. Biblioteken ska arrangera författarträffar, teaterföreställningar, konserter, filmvisningar, utställningar, bokprat för barn och unga och

olika typer av skapande verksamhet. Programverksamheten i kommunen ska sträva efter ett varierat innehåll och att vara tillgänglig för alla. Särskilt fokus har de prioriterade grupperna, personer med funktionsnedsättning, de nationella minoriteterna, personer som har annat modersmål än svenska, samt barn och unga. Programverksamheten ska öka delaktigheten i lokalsamhället genom samverkan med föreningar, näringsliv och kommuninvånare. Verksamheten ska även bidra till skapande av nätverk och mötesplatser för lokala kulturutövare samt att ge kommuninvånarna möjlighet att möta lokala kulturutövare.

Kreativa bibliotek är en pågående satsning där de olika biblioteken ses över. Behov och önskemål utifrån det lokala perspektivet beaktas men också utifrån ett omvärldsperspektiv. Gimo var först ut i satsningen och utvärdering av resultatet väntas.

Folkbibliotekens fokusområden

Folkbiblioteken i Östhammars kommun har 4 fokusområden som valts utifrån de prioriterade grupper som lyfts fram i bibliotekslagen, § 7 i lagen som handlar om att öka kunskapen om informationsteknik och § 8 i lagen som handlar om barn och ungdomars språkutveckling. Fokusområden är barn och ungdomar, personer med funktionsnedsättning, de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska samt informationsteknik och digital delaktighet.

Barn och ungdomar med fokus på språkutveckling samt läsfrämjande arbete

Barn och ungdomar nämns specifikt i lagtexten: ”Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar”.

Barnkonventionen är numera svensk lag och hänsyn till denna ska särskilt tas.

Kommunen har många olika slags verksamhet som riktar sig till barn och unga. För att nå målgruppen ska biblioteken:

- Erbjuder alla föräldragrupper inom barnhälsovården ett biblioteksbesök där information om läsning och språkutveckling ges.
- Ägna särskild uppmärksamhet åt målgruppen både när det gäller lokalernas utformning och utbudet av medier och program. Biblioteken ska upplevas som en angelägen plats där de både kan studera, låna medier, få boktips, ordna egna arrangemang och bara mötas.
- Arbeta med läsfrämjande insatser genom nära samarbeten mellan bibliotekarien med barn- och ungdomsansvar, folkbibliotekarierna och skolbibliotekarierna i kommunen.
- Samarbeta med BVC, logopedi, öppna förskolan och förskolorna i kommunen kring barns språkutveckling.
- Söka medel från Statens kulturråd eller andra organisationer/myndigheter för att genomföra riktade projekt gällande barns språkutveckling.
- Stödja individen i övergången från barndom till vuxenlivet. Detta genom att ge tillgång till både litteratur och en stimulerande miljö som tillgodoser ungdomars behov när det gäller språklig, intellektuell, känslomässig och social utveckling.

- Samverka med ungdomsgårdar kring olika teman. Litteratur ska tillhandahållas med fokus på lässtimulans och läsutveckling i grupp och för den enskilde med prioritering utifrån jämställdhet, hbtqi, mångfald och interkulturellt perspektiv.

Funktionsnedsättning

Enligt bibliotekslagen skall biblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning och erbjuda service på den enskildes villkor. Detta ska ske genom att:

- Bibliotekspersonalen kontinuerligt genomgår fortbildning avseende bemötande av personer med funktionsnedsättning.
- Tillgänglighet för alla medborgare ska säkras i de lokaler och miljöer där kommunen bedriver biblioteksverksamhet.
- Bibliotekens utbud ska finnas tillgängliga även för individer som har begränsad möjlighet att ta sig till ett bibliotek. Det råder stort behov av uppsökande verksamhet varför biblioteket ska arbeta med förslag på lösningar.
- Det digitala biblioteket erbjuds som ett strategiskt redskap för att nå dessa användares behov.
- Stimulera till läsning på särskilt boende och andra mötesplatser.
- Information om och handledning kring lättillgängliga medier och material för språkutveckling ska erbjudas på alla bibliotek.
- Folkbiblioteken samverkar sektorsövergripande för större förståelse avseende behov som rör tillgänglighet och delaktighet.
- Folkbiblioteken ger brukare- och intresseorganisationer möjlighet att delta vid inventeringar, utveckling, utformning och anpassningar avseende tillgänglighet av utbud och lokaler.

Informationsteknik och digital delaktighet

Biblioteken har i uppdrag att öka kunskapen om informationsteknik och möjliggöra för fler att ta del av det digitala samhället. Detta har stor folkbildande betydelse, att göra alla delaktiga i den digitala utvecklingen är en viktig demokratifråga. Detta sker genom att folkbiblioteken:

- Erbjuder besökaren trådlöst nätverk (wifi) och tillgång till offentliga datorer.
- Stärker bibliotekspersonalens digitala kompetens. Detta för att de ska kunna ge biblioteksbesökarna bättre stöd och hjälp.
- Erbjuder egna digitala tjänster som är användarvänliga och lättillgängliga.
- Ger medborgare och besökare vägledning till allmänna digitala resurser.

Nationella minoriteter samt personer med annat modersmål än svenska

Biblioteken ska ägna uppmärksamhet åt minoritetsspråken, och eftersom Östhammars kommun är ett finskt förvaltningsområde ska biblioteken främst uppmärksamma finsk kultur och litteratur.

Bibliotekens utbud ska stämma överens med närsamhällets efterfrågan och behov varför litteratur på andra språk som talas i kommunen ska erbjudas. Omvärldsbevakning och inköp sköts av bibliotekarie med särskilt språksansvar för biblioteken i kommunen.

Skolbibliotek

Skolbiblioteken regleras i skollagen (2010:800 2 kap 36§). Där anges att eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek. Detta gäller även för de fristående skolorna.

Skolhuvudmännens utgångspunkt ska vara att skolbiblioteket är en rättighet för eleverna som ska anpassas efter deras förutsättningar och behov. Sedan är det rektors ansvar att se till att alla lärare på skolan använder skolbiblioteket regelbundet i sin undervisning. För att uppnå största möjliga likvärdighet mellan skolorna i kommunen är det viktigt att huvudmannen arbetar aktivt för att en samsyn mellan rektorerna råder. Användningen av skolbibliotek specificeras i läroplanerna som utfärdas av regeringen. I läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, reviderad 2017, står i del 2.8: Rektorns ansvar: ”ett särskilt ansvar för att (---) skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens”. I gymnasiets läroplan 2:6 står det samma sak under rektorns ansvar.

Skolinspektionen som har i uppdrag att följa skolornas arbete har ställt upp följande krav för att eleverna ska anses ha tillgång till skolbibliotek:

1. Eleverna har tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del av elevernas utbildning för att bidra till att nå målen för denna.
2. Biblioteket omfattar böcker, facklitteratur och skönlitteratur samt möjlighet för elever att använda digitala hjälpmedel.
3. Biblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

Skolbiblioteksverksamhet

Skolbibliotek finns idag på Bruksgymnasiet (inklusive vuxenutbildningen), Österbyskolan, Olandsskolan, Frösåkersskolan, Vallonskolan samt Öregrunds skola.

Skolbibliotek är en pedagogisk resurs för undervisning och skolarbete som planeras och utgår utifrån respektive skolas identifierade utvecklingsområden. Skolbiblioteket är, enligt riktlinjerna i LGr22 en verksamhet och inte bara ett rum med böcker även om det fysiska biblioteket i sig är grundförutsättningen för ett fungerande skolbibliotek. Skolbiblioteket blir en viktig plats för elever och personal som vill hitta en lugn och inlärningsvänlig oas i en skolmiljö som annars kan vara bullrig och stressig. Även läroplanen för gymnasieskolan betonar vikten av ett väl fungerande skolbibliotek. Där står det att det är rektors ansvar att skolbiblioteket används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens. Samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier bidrar till att elever får bättre förutsättningar att lära sig. Ett tydligt exempel är att en god läsförmåga är en nyckelfaktor till framgång i samtliga skolämnen. Biblioteksvisningar, bokprat för klasser och undervisning i källkritik är exempel på sådana samarbeten.

Digitala resurser som talböcker via Legimus tillhandahålls också av skolbiblioteken

Skolbibliotekens fokusområden

Alla elever i kommunen ska ha tillgång till skolbibliotek enligt skollagen. Skolbiblioteket har en viktig pedagogisk uppgift att fylla när det gäller läsande, men också för att stärka elevers kompetenser i bland annat informationssökning, digital kompetens och källkritik. Biblioteken är en viktig mötesplats, skolbiblioteken bidrar till elevernas vilja till och förmåga att vara aktiva demokratiska medborgare.

Skolbibliotekens arbete stärks genom:

- En handlingsplan för hur skolbiblioteken och folkbiblioteken ska samverka. En sådan ska göras så snart biblioteksplanen är färdig.
- En gemensam strategi för Sektor bildning och Sektor samhälle som gäller läsfrämjande för barn och unga. Denna strategi ska presenteras i ovan nämnda handlingsplan.
- Fortbildning av skolbibliotekarierna.
- Att respektive skola upprättar en lokal plan för hur biblioteket ska användas utifrån skolans utvecklingsbehov och möjligheter.
- Att de lokala handlingsplanerna garanterar en fortsatt strukturerad verksamhet oavsett om skolbibliotekarierna eller skolledningen på en skola byts ut.
- Att det finns en samverkan mellan rektorerna och ansvariga för folkbiblioteken
- Att skolbibliotekarierna får goda förutsättningar att stärka elevers kompetens gällande Informationssökning och källkritik.

Samverkan

För att biblioteken ska kunna utvecklas till attraktiva mötesplatser med ett tilltalande utbud av media och program behöver vi samverka och samarbeta med såväl kommunens andra verksamheter, föreningslivet, civilsamhället och regionala organisationer. Hur samverkan och samarbete sker finns beskrivet under respektive fokusområde tidigare i planen, men här följer även en sammanställning av samverkan:

Programverksamheten ska öka delaktigheten i lokalsamhället genom samverkan med föreningar, näringsliv och kommuninvånare.

Folkbiblioteken ska samarbeta med Region Uppsala, BVC, BHV, logopedi, öppna förskolan och förskolor kring små barns språkutveckling.

Folkbiblioteken ska samarbeta med ungdomsgårdarna för att nå ungdomar med lässtimulans och läsutveckling.

Ledningarna för skolbibliotek och folkbibliotek ska samverka för att utveckla och stärka folkbibliotek och skolbibliotek och för att hitta samarbeten kring barns och ungdomars läslust.

Folkbiblioteken ska samverka sektorsövergripande för större förståelse avseende behov som rör tillgänglighet och delaktighet.

Folkbiblioteken ska ge brukare- och intresseorganisationer möjlighet att delta vid inventeringar, utveckling, utformning och anpassningar avseende tillgänglighet av utbud och lokaler.

Bibliotekspersonal ska delta i relevanta lärtillfällen, projekt och seminarier som samordnas av Regionbibliotek Uppsala.

Bibliotekspersonal från Östhammars kommun ska delta i Regionbibliotek Uppsalas nätverk för bibliotekscheferna, barn- och ungdomsbibliotekarier, ansvariga för digitalt och tillgänglighet.

Kontinuerlig fortbildning ska ske för folkbibliotekspersonalen tillsammans med skolbibliotekspersonalen, dels inom olika fokusområden men även inom generell biblioteksverksamhet för att förbättra förutsättningarna för ökat samarbete.

Styrande dokument förutom bibliotekslag och skollag

Internationellt antagna styrdokument

IFLA.s/UNESCOS Folkbiblioteksmanifest

Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen)

Nationellt antagna styrdokument

Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk, 2009:724

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011

Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen)

Regionalt antagna styrdokument

Kultur i hela länet – hela livet. Region Uppsalas kulturplan 2023-2026

Regional biblioteksplan för Uppsala län 2020-2023

Lokala styrdokument

Kommunfullmäktiges prioriterade mål 2015-2018, 2017 års revidering

Flerårsplan 2019-2021

Skolplan 2017-2022

Strategi för jämställdhetsintegrering

Policy för tillgänglighet

Äldreplan 2018-2022